

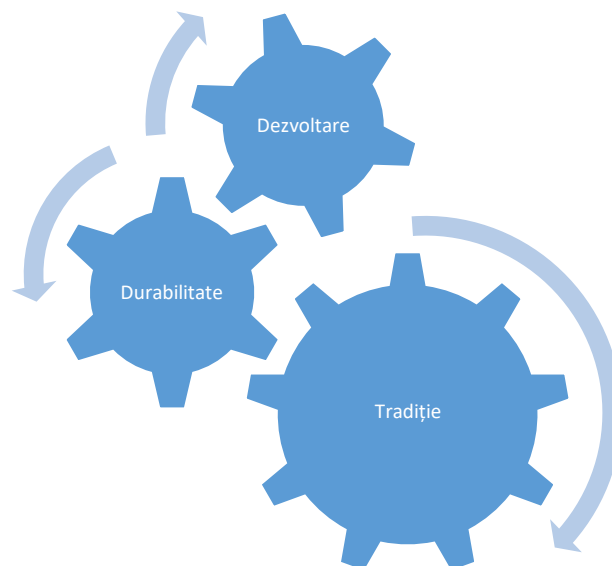
PLAN DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ LOCALĂ

Localitatea:

Satul Hîrbovăț

Țara:

Republica Moldova

Mai 2020

Prefață

Primar de Hîrbovăț, Anenii Noi

Croitor Rodica

Stimați locuitori ai satului Hîrbovăț și toți cei care sunt interesați a ne cunoaște ca gazde pentru afacerilor care le dețin sau doresc să le inițieze. Localitatea Hîrbovăț este o comunitate cu vechi tradiții și obiceiuri, moștenite de secole de trudă perseverentă, care a plămădit din solul fertil al nostru și dragostea de muncă o comunitate frumoasă, care se dorește a fi una atractivă pentru trai și activitate economică pentru toți doritorii.

Noi suntem amplasați avantajos geografic la nivel național și regional, în preajma unor trasee rutiere existente și a nodurilor de cale ferată importante. Suntem în preajma mun. Tighina fapt ce ne restricționează libera circulație, dar ne servește punct de atracție în dezvoltarea turismului în zona dată. Fiind un sat așezat la poalele rezervației naturale "Pădurea Hîrbovăț", între colinele care ascund izvoarele din care își ia cursul râul Botna, ne motivează a identifica soluții pentru valorificarea potențialului peisagistic al comunității noastre.

Localitatea dispune de o infrastructură dezvoltată ce necesită a fi îmbunătățită și extinsă pe anumite domenii. Anume pe aceste sectoare, ca infrastructura rutieră, iluminatul stradal și livrarea serviciilor publice populației, este concentrat efortul autorităților publice.

Domeniul economic al unei comunități locale la fel este o latură importantă a dezvoltării durabile a comunității. Ne dorim ca business-urile locale să se dezvolte permanent, iar acest obiectiv ambițios este realizabil doar în coroborarea acestuia cu toate elemente indispensabile ale societății. Mijloacele de producție disponibile, capitalul uman din comunitate, resurse financiare care pot fi atrase, susținerea autorităților locale, sunt unele din elementele importante pentru dezvoltarea unei comunități durabile. Iar APL Hîrbovăț dorește ca satul nostru să devină unul atractiv economic, pe lângă frumusețea peisagistică de care dispune și șarmul specific al oamenilor locului.

Vin cu îndemnul personal să depunem eforturi concertate pentru a asigura în comun un viitor prosper localității Hîrbovăț, care să fie mereu baștina cu care să ne mândrim.

Cu respect,

Primarul satului Hîrbovăț

Croitor Rodica

Pentru a solicita un exemplar al acestui Plan, vă rugăm să contactați:

Numele: Petru Boicu

Funcția: viceprimar

Adresa: s. Hîrbovăț, r. Anenii Noi, MD-6524

Telefonul: +373 265 72 5 19 / 068938914

Email: p.boicu@gmail.com

1. Rezumatul Executiv

Satul Hîrbovăț este o comunitate locală etnic omogenă, cu un tezaur cultural bogat care s-a consolidat într-o perioadă îndelungată. Cu o populație de 5447 de locuitori, comunitate se plasează în categoria celor peste media pe țară, resursele umane reprezentând unul din cele mai importante puncte forte ale comunității. În localitate activează mai multe instituții de menire socială care prestează servicii publice populației și agenților economici. Activitățile economice și sociale au asigurat păstrarea la nivel comunitar a tradițiilor și obiceiurilor, care permit valorificarea potențialului moștenit pentru dezvoltarea unei culturi economice sustenabile la nivel local. Patrimoniul cultural a fost bine păstrat, cel imaterial este asigurat de ansamblurile culturale de amatori – 4 la număr și două teatre de amatori, iar patrimoniul material este remarcat prin Muzeul Etnografic și multiple căsuțe tradiționale autentice care s-au păstrat în localitate.

Astfel la nivel local a evoluat o cultură economică echilibrată care a utilizat prioritar resursele tradițional disponibile în această zonă pentru activități economice tradiționale ca domeniul agricole, fitotehnia și creșterea păsărilor. Caracteristic pentru economia locală este valorificarea resurselor de producere regenerabile, care sunt utilizate atât în legumicultură la scară mică, la fel și surse de energie termică din masa lemnoasă disponibilă.

Potențialul economic nevalorificat al comunității este prezentat de energia regenerabilă din biomasa organică disponibilă în zonă. Un domeniu cu potențial sporit este (i) turismul recreativ de weekend, care poate valorifica resurse naturale disponibile din zona "Rezervația pădurea Hîrbovăț" și (ii) dezvoltarea agriculturii "bio" pe baza terenurilor disponibile cu potențial înalt.

Comunitatea este una activă, implicată într-un proces activ de transformare la nivel local, cu o diversificare a domeniilor de activități economice prioritare, așa ca agricultura și creșterea păsărilor, precum și activitățile conexe. Viziunea comunității este axată pe consolidarea abilităților de extindere a lanțului valoric, care să permită utilizarea materiei prime locale, utilizând prioritar surse energetice regenerabile. Iar capitalul uman este capabil a valorifica tezaurul moștenit pentru diversificarea activităților economice și asigurarea dezvoltării durabile pe termen lung al economiei locale.

Obiectivele cheie de dezvoltare economică a comunității se axează pe: (i) consolidarea capacităților antreprenorilor privind ecologizarea afacerilor și extinderea lanțului valoric; (ii) valorificarea turistică a patrimoniului cultural local și amplasarea geografică; (iii) dezvoltarea infrastructurii publice și de afaceri în comunitate.

Acțiunile prioritare propuse a fi realizate în termen scurt sunt reabilitarea parțială a infrastructurii fizice conexe a celor mai importante obiective economice disponibile în comunitate. Aceste priorități vor permite abilitarea capitalului uman de implicare în activități economice la nivel local în domeniul turismului rural și agricol, valorificarea patrimoniului material disponibil în regiune și dezvoltarea capacităților de implicare în activități economice. Toate aceste priorități vor pune accent pe sursele regenerabile disponibile în regiunea noastră.

Sectorul economic la nivel local este reprezentat de două domenii prioritare, cu potențial sporit de dezvoltare a activităților conexe. Valorificarea resurselor funciare, a infrastructurii existente și a capitalului uman poziționează comunitatea într-un cadru avantajos de dezvoltare a ramurilor tradiționale cu extinderea lanțului valoric.

Dezvoltarea unor domenii ale economiei locale care prezintă potențial în zona dată sunt valorificarea surselor regenerabile și turismul recreativ în mediul rural. Toate aceste obiective se regăsesc în planul de dezvoltare și se axează pe trei piloni de dezvoltare durabilă: resurse funciare și de infrastructură disponibile; capital uman abilitat; tradiții și obiceiuri valorificate eficient.

2. Conținut

Prefață	2
1. Rezumatul Executiv	3
2. Conținut	4
3. Lista de Abrevieri	5
4. Introducere	6
5. Procesul de elaborare a Planului de dezvoltare economică locală	7
6. Analiza economică locală	7
6.1. Analiza structurii economiei locale	7
6.2. Cooperare și relaționare locală	9
6.3. Administrație prietenoasă cu businessul, transparentă și necoruptă	10
6.4. Acces to finance	10
6.5. Terenuri și infrastructură	11
6.6. Cadrul de reglementare și instituțional	13
6.7. Abilități și capital uman. Incluziune	13
6.8. Poziționare externă și marketing	14
6.9. Efectele COVID-19 asupra economiei locale	15
7. Analiza SWOT	16
8. Viziunea și obiectivele	17
9. PLAN DE ACȚUNI	1
10. MECANISMUL DE FINANȚARE	3
11. PROGRAM DE IMPLEMENTARE / PLAN DE MONITORIZARE	4
Tabel 1 Nr de întreprinderi după mărime	8
Tabel 2 Nr de agenți economici după activitatea desfășurată	8
Tabel 3 Evaluarea cooperării locale	10
Tabel 4 Sectoarele de creștere și provocările asociate	10
Tabel 5 Destinația terenurilor și suprafața acestora	11
Tabel 6 Necesitățile sectorului privat în domeniul terenuri și infrastructură	12
Tabel 7 Cadrul de reglementare și instituțional	13
Tabel 8 Provocările regulatorii pe piața muncii	14
Tabel 9 Cum este percepută localitatea/zona de locuitorii săi	15
Figura 1 Destinațiile terenurilor administrate de APL (ha)	8
Figura 2 Volumul contribuției la formarea bugetului local pe anii 2017-2019	9

3. Lista de Abrevieri

AE	Agent economic
AIPA	Agenția pentru Intervenție și Plăți pentru Agricultură
APL	Administrația Publică Locală
BN	Bugetul Național
DEL	Dezvoltare Economică Locală
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
IFAD	Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă
IP	Instituția Publică
M4EG	Inițiativa Uniunii Europene "Primarii pentru Creștere Economică"
ODIMM	Organizația de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
OSC	Organizațiile Societății Civile
PDEL	Planul de Dezvoltare Economică Locală
PPP	Parteneriat Public Privat

4. Introducere

Satul Hîrbovăț, raionul Anenii Noi, s-a alăturat Inițiativei *Primarii pentru Creștere Economică* (M4EG) la data de 23 decembrie 2019.

Dezvoltarea economiei locale reprezintă cea mai mare provocare pentru comunitate în ansamblu. În pofida asigurării unui nivel satisfăcător al serviciilor publice minime necesare și a infrastructurii fizice din comunitate, tendința de migrație a cetățenilor și scăderea nivelului de trai nu au fost remediate. La momentul actual, vidul generat de dispariția sistemului sovietic al relațiilor economice generatoare de venit și lipsa unor oportunități sesizabile pentru cetățeni au scos la suprafață unul din elementele de fond al problemelor comunității locale și anume, oportunitățile reduse de activități economice generatoare de venituri, care să asigure trai decent majorității consătenilor.

APL percepe programul ca pe o platformă elocventă pentru dezvoltarea unui dialog constructiv între agenții economici locali și comunitate, gestionată de administrația publică. Astfel, se vrea ca toți actorii implicați activ în viața comunitară să reprezinte o platformă comună în procesul de comunicare cu donatorii și instituțiile financiare, cu diverși actori cointeresați. Scopul acesteia este de a asigura și implementa un concept de dezvoltare economică ce funcționează pe principiul sinergiei activităților care preponderent utilizează resurse regenerabile pentru o dezvoltare economică durabilă. Din acest motiv, fiind beneficiar al Inițiativei M4EG, autoritatea publică a decis să devină un partener capabil în asigurarea unei platforme eficiente de colaborare dintre diverse instituții naționale și internaționale și între actorii din diverse domenii – în special public și privat.

Viziunea economică reflectată în plan reprezintă o continuitate a Planului de dezvoltare a localității Hîrbovăț pentru perioada 2015-2020, care se axează pe valorificarea potențialului existent în comunitate și relaționarea perspectivei de dezvoltare economică cu planurile existente la nivel național. S-a ținut cont, în special, de domeniile referitoare la dezvoltarea zonelor economice compacte, concentrate pe valorificarea surselor energiei regenerabile și care aplică metode inovative de utilizare a resurselor naturale disponibile.

Elaborarea planului a fost rezultatul unui proces lung de instruire și analiză a potențialului local, care a avut la bază tehnicile și metodologia de elaborare recomandate de către Inițiativa Primarii pentru Creștere Economică, utilizând ghidurile și experiența deja existentă.

La elaborarea acestui plan au fost antrenați agenții economici locali din diverse sectoare economice. Reprezentantii societății civile, precum și locuitorii comunei au participat în procesul de consultare a viziunii, obiectivelor, planului de acțiuni, precum și a diverselor oportunități pe care le deschid programele de finanțare. Astfel, întregul proces de comunicare a avut ca efect mobilizarea și sensibilizarea actorilor din diverse sectoare asupra unui concept de dezvoltare locală pentru o economie sustenabilă.

În procesul de comunicare au fost discutate și prioritățile instituționale ale APL, care se vor concentra pe mobilizarea și coordonarea actorilor economici locali, identificarea surselor de finanțare a proiectelor și asigurarea contribuției pentru implementarea acestora. În acest scop, autoritatea publică va reorienta unele obiective din strategia de dezvoltare a localității, dând prioritate domeniilor care vor produce un impact semnificativ pentru activitățile economice generatoare de venituri. Aceste acțiuni se vor orienta către domeniile cu un potențial sporit de dezvoltare a localității utilizând tradiția moștenită pe domenii economice de bază a comunității, cum sunt agricultura, avicultura, dar și activitățile de artizanat care au persistat în localitate.

Pentru asigurarea dezvoltării sustenabile și echilibrate a economiei locale se vor stimula domeniile cu potențial sporit de creștere cum sunt producerea de surse energetice regenerabile care, prin simbioza acestora cu procese noi de producere, pot crea predispoziții de dezvoltare a ramurilor economice cu efect multiplicator.

5. Procesul de elaborare a Planului de dezvoltare economică locală

În scopul elaborării Planului de dezvoltare economică a localității a fost creat un Parteneriat de dezvoltare economică locală ce a inclus în componența sa 11 membri, dintre care 5 femei. Dintre aceștia, 7 sunt din sectorul privat (și reprezintă domeniile agricultură, creșterea păsărilor, vânzări cu amănuntul, prestarea serviciilor de catering), 3 din sectorul public și 2 din societatea civilă. În total, au fost organizate 5 ședințe ale Parteneriatului DEL, 3 ședințe cu grupuri de antreprenori ce reprezintă un anumit sector, focus grupuri pe subiecte specifice, interviuri și consultarea în grupuri mici de 2 sau trei persoane.

În procesul de elaborare a Planului au fost desfășurate săptămânal ședințe de lucru cu agenții economici din localitate pe diverse domenii și în funcție de capacitatea și interesele acestora. Astfel, în procesul de colectare a datelor și expunere asupra viziunii s-a discutat și cu actori sociali din comunitate, așa ca instituțiile de educație, muzeul din localitate, formațiile artistice de amatori, grupul de inițiativă al persoanelor în etate, pentru a asigura atât caracterul participativ, cât și incluziunea diferitor grupuri în procesul de planificare, iar ulterior implementarea Planului. Colectarea datelor și informațiilor au fost realizate din diverse surse care au avut concomitent efectul de confruntare a acestora și actualizarea bazelor de date existente. În acest proces s-a recurs la suportul atât al instituțiilor de profil cât și al surselor indirecte disponibile.

Mai multe detalii despre componența Parteneriatului DEL sunt prezentate în Anexa A.

6. Analiza economică locală

6.1. Analiza structurii economiei locale

Economia locală este caracterizată de disponibilitatea resurselor funciare și a celor umane care sunt valorificate insuficient din cauza mai multor factori. În prezent, sectorul economic este dominat de trei agenți economici importanți care desfășoară activitate în agricultură, creșterea păsărilor și producerea furajelor combinate. Un alt domeniu în dezvoltare este cel a serviciilor de catering care și-a consolidat poziția pe piața locală a serviciilor.

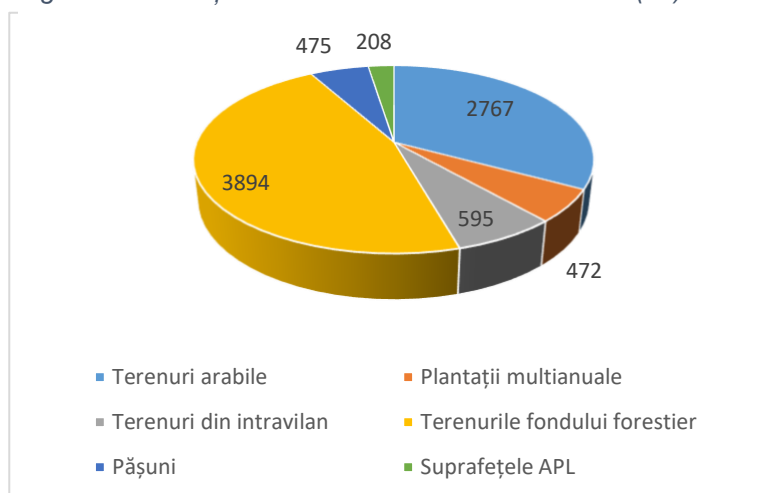
Un segment neidentificat ca procent din economia locală este și economia informală. Acest fapt este amplificat de proximitatea de regiunea Transnistreană, unde sunt persoane angajate în activități economice în mun. Bender, de unde provin o parte de venituri. De asemenea, persistă fenomenul achiziției, preponderent a mărfurilor de uz alimentar și casnic de pe piața de desfacere din regiunea separatistă.

Tradițional, localitatea a fost percepută ca un producător local de conserve din legume și produse prelucrate. Calitățile gustative și prețurile accesibile serveau ca motou de publicitate a produselor locale. Diversificarea gamei produselor locale, procesate din materia primă crescută în localitate, cu utilizarea prioritară a resurselor de energie regenerabilă, reprezintă un potențial sporit de dezvoltare pentru sectorul agro-alimentar.

Fondul funciar este reprezentat pe trei mari tipuri de resurse și anume: (i) terenurile agricole cu o bonitate înaltă; (ii) terenurile acoperite de fondul forestier, gestionat de stat și de APL; (iii) terenurile fondului apelor și zonele riverane a acestora cu pășunile care sunt amplasate în depresiunile formelor de relief.

Resursele umane sunt reprezentate pe diferite segmente care formează disponibilitatea de forță de muncă din comunitate și reprezintă 5447 de locuitori, fiind o comunitate uniformă după structura etnică. În raport de gen, comunitatea este reprezentată de 2633 bărbați (48,34%) și femei 2814 (51,6%). Din totalitatea de cetățeni, aproximativ 1500 sunt migranții cu titlul permanent sau sezonier peste hotarele republicii.

Figura 1 Destinațiile terenurilor administrate de APL (ha)

Suprafața totală administrată este de circa 8586.81 ha, din care terenurile cu destinație agricolă sunt 3313,49 ha cu o bonitate de 62%. Terenul arabil reprezintă 2767,73 ha (85%), plantații multianuale 472,72 ha, terenurile din intravilan 595,89 ha, terenurile fondului forestier 3894,55 ha, din care suprafețele care aparțin APL 208,41 ha, pășunile reprezintă 475,58 ha. Din totalitatea terenurilor administrate, aproximativ 1200 ha, sunt terenuri de diferite tipuri de proprietate APL.

Numărul total al agenților economici înregistrați în comunitate este 155, însă o parte din ei sunt inactivi. Există

agenți economici dependenți de activitățile sezoniere, în special cei din agricultură. O parte din activitățile de prestare a serviciilor (cum sunt localurile pentru festivități) au anumite perioade de inactivitate pe parcursul anului.

Analizând situația locală, deducem următoarea clasificare a agenților economici după mărime și după activitatea desfășurată:

Tabel 1 Nr de întreprinderi după mărime

Titlul	Numărul angajaților	Numărul întreprinderilor
Micro întreprinderi	Pînă la 10 angajați	37
Întreprinderi mici	10-49	2
Întreprinderi medii	49-249	1
Întreprinderi mari	De la 250	2

Tabel 2 Nr de agenți economici după activitatea desfășurată

Tipuri de activitate economică	Nr de agenți economici
Producția industrială	1
Producția agricolă	2
Vînzări cu amănuntul	24
Servicii medicale	2
Servicii pentru populație (frizerii, spălătorii, reparații auto, e.t.c.)	4
Săli de festivități, cafenele baruri.	3
Transport	1
Construcții, materiale de construcții	2
Servicii publice (managementul deșeurilor, livrarea apei, e.t.c.)	2
Patrimoniul cultural	1

Unul din indicatorii relevanți pentru identificarea domeniilor prioritare pentru dezvoltarea cooperării între APL și mediul de afaceri este contribuția acestora la formarea bugetului local. Evaluarea volumului contribuțiilor agenților economici la bugetul local ne indică importanța acestora pentru acoperirea costurilor pentru serviciile publice prestate în interesul cetățenilor. Concomitent, acești indicatori ne indică cele mai prospere domenii de dezvoltare și domeniile ce necesită susținere pentru dezvoltarea echilibrată a businessului la nivel local.

Figura 2 Volumul contribuției la formarea bugetului local pe anii 2017-2019

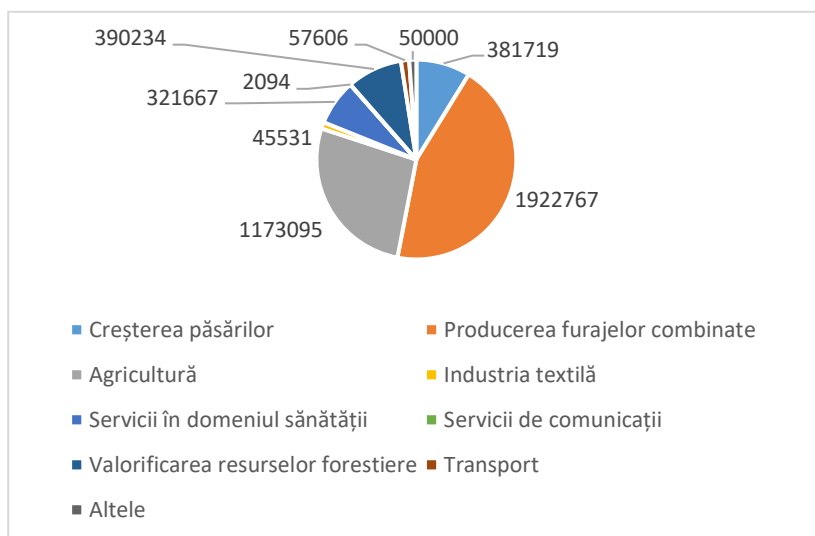

Figura 2 indică clar două domenii prioritare la nivel de comunitate: agricultura și prelucrarea materiei prime agricole. Deși aceste domenii de activitate, la prima vedere se află într-o strînsă conexiune, practic la nivel local nu există o conlucrare între agenții economici care le desfășoară. Factorul decisiv care a poziționat aceste domenii pe primele locuri sunt existența infrastructurii fizice care a permis activitatea acestor agenți economici. Deoarece tehnologiile de producție au fost și ele concepute în perioada în care

a fost construită infrastructura de producere, la momentul actual aceste domenii se află într-un declin lent și cu trend negativ de evoluție la capitolul vânzări și dezvoltare. Segmentul economic de creștere a păsărilor este unul relativ stabil, care este dominat de un producător foarte mare din regiune ce are hale de producere în localitate.

6.2. Cooperare și relaționare locală

Atât comunicarea între AE și APL, cât și cooperarea între agenții economici care desfășoară activități cu arii de tangență, este redusă. Respectiv, o mare parte din resursele disponibile la nivel local sunt omise sau nu există o coordonare sau interes pentru extinderea lanțului valoric.

Un domeniu cu grad suficient de cooperare este cel din zootehnie și anume creșterea păsărilor care utilizează furajele produse la nivel local. Chiar dacă infrastructura existentă permite funcționarea domeniului avicol pe tot segmentul lanțului valoric – de la incubare până la abatorizarea păsărilor – colaborarea între proprietarii diferitor unități de producție din același domeniu este redusă.

Domeniul agricol este, de asemenea, caracterizat prin concentrarea terenurilor agricole în administrarea unui singur agent economic. Acest administrator deține, practic, controlul la întregul potențial agricol din comunitate.

O experiență pozitivă o reprezintă susținerea de către AE din localitate a acțiunilor caritabile inițiate și desfășurate de APL în preajma sărbătorilor creștine și în situații de suport oferit persoanelor vulnerabile în perioada de carantină din cauzată de COV-SARS 2.

APL relaționează cu alte administrații din regiune pentru dezvoltarea cooperării intercomunitare în dezvoltarea sectoarelor economice cu potențial din zonă și anume turismul local, valorificarea potențialului nellemnos a zonelor forestiere și utilizarea resurselor energetice regenerabile.

Pentru impulsivarea procesului de cooperare la nivel local este necesară o implicare mai activă a APL în gestionarea unor domenii de interes local, care vor crea precondiții pentru dezvoltarea ulterioară a acestora. Astfel, prin intermediul platformelor de comunicare virtuală, APL își dorește o comunicare mai deschisă și eficientă cu mediul de afaceri, pentru a identifica cele mai importante probleme cu care se confruntă acesta și necesitățile de eficientizare a creșterii economiei locale.

Pentru a asigura confortul activității agenților economici, administrația locală examinează posibilitatea extinderii serviciilor publice prestate pentru sectorul economic, și anume: pașaportizarea forței de muncă existente la nivel local și identificarea celor mai răspândite profesii și specializări, prin desfășurarea de programe de instruire ce ar contribui la mărirea flexibilității și mobilitatea sezonieră la nivel local.

O experiență pozitivă de cooperare între APL și OSC din comunitate a permis extinderea serviciului public de alimentare cu apă, finanțat în cadrul unui proiect cu surse oferite de SOIR și FEN. Se continuă și colaborarea în atragerea fondurilor europene, preponderent în dezvoltarea, extinderea sau îmbunătățirea infrastructurii și serviciilor publice prestate agenților economici și cetățenilor.

Tabel 3 Evaluarea cooperării locale

Denumirea și/sau funcția	Instituțiile implicate	Realizările	Evaluare: util sau nu
Extinderea infrastructurii publice	APL, AE, IP de educație, OSC	Extinderea iluminatului public. Reabilitarea învelișului asfaltic a drumurilor locale utilizate intens.	Foarte util
Dezvoltarea activităților creative	APL, AE, IP de educație	Valorificarea tezaurului imaterial al tradițiilor și obiceiurilor caracteristice regiunii.	Util

6.3. Administrație prietenoasă cu businessul, transparentă și necoruptă

Dezvoltarea instrumentelor de comunicare cu mediul de afaceri permite creșterea încrederii agenților economici în serviciile prestate de către APL. La nivel local, se încurajează participarea actorilor din domeniul economic la ședințele cu administrația locală în vederea dezbaterii principalelor probleme care afectează activitatea economică. Astfel, administrația locală a demarat un proces de elaborare și consultare, cu aprobarea ulterioară, a unei serii de regulamente locale de activitate care să reglementeze unele domenii de interes public. Odată cu aprobarea acestora va fi facilitată activitatea, inclusiv a domeniului economic, în condiții transparente și egale pentru toți.

Totodată, au fost create condițiile pentru accesul tuturor actorilor cointeresați pentru a participa în procesul decizional și a contribui la buna administrare a afacerilor locale. Prin dezvoltarea comunicării virtuale a fost redus riscul de corupție în prestarea serviciilor pentru mediul de afaceri și a fost creat un instrument suplimentar pentru asigurarea unei comunicări rapide și eficiente cu agenții economici și cetățenii. În acest sens, APL a creat și administrează pagina "Din Inimă pentru Hîrbovăț" pe rețele de socializare.

Tabel 4 Sectoarele de creștere și provocările asociate

Sectorul de creștere	Principalele provocări ce necesită asistență pentru susținerea afacerii
Asigurarea cu materia primă vegetală	Asigurarea irigațiilor terenurilor agricole destinate legumiculturii. Asigurarea unui preț competitiv pentru serviciul de livrare a apei pentru irigare.
Dezvoltarea sectorului de servicii creative	Promovarea meșteșugăritului și a producerii articolelor artisanale. Incluziunea comunității în circuitul unui traseu turistic.
Surse de energie regenerabilă	Motivarea producerii locale de surse energetice din disponibilul de biomasă din regiune.

6.4. Acces la finanțe

Disponibilitatea și accesul la finanțare sunt o provocare majoră pentru întreprinderile locale din domeniul agricol și cele mici. Filiale ale băncilor comerciale nu sunt în sat, iar rata dobânzii este foarte înaltă (în opinia antreprenorilor) și puține întreprinderi au curajul să acceseze credite.

Majoritatea Fondurilor naționale sunt destinate doar autorităților locale. Programe cu componentă de grant, la care sunt eligibile companiile private sunt, în mare parte, gestionate de ODIMM. În plus, donatorii de asemenea, au programe la care pot aplica companiile private.

Finanțare din partea Uniunii Europene

Programul Transnațional Dunărea 2014 – 2020 finanțează proiecte pentru dezvoltarea și implementarea cadrului de politici, instrumente, servicii și investiții pilot concrete la scară mică.

Programul European pentru întreprinderi mici și mijlocii COSME 2014-2020 are drept scop facilitarea accesului IMM-urilor la finanțare în toate fazele pe durata ciclului de viață.

Orizont 2020 este un mijloc de a stimula creșterea și de a crea locuri de muncă.

Acestea sunt programe mari ale UE care oferă granturi generoase, dar capacitatea afacerilor la nivel local este prea slabă pentru a accesa și gestiona astfel de tip de finanțare.

Donatorii și ambasaderele din Moldova, așa ca Agenția Austriacă de Dezvoltare (ADA), Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei, Guvernul Nipon, Fundația HEKS, USAID (Agricultura Performantă în Moldova), IFAD – toate au programe de finanțare și apeluri lansate la care IMM-urile sunt eligibile, cu componentă de asistență tehnică. Deseori, unul din criteriile de eligibilitate este ca întreprinderea aplicant să aibă un partener în țara care oferă finanțare. Dat fiind faptul că finanțările sunt orientate către AE mici care efectiv nu există în comunitate toate aceste fonduri sunt dificil de accesat.

Programe de stat și linii internaționale de credit pentru IMM

Majoritatea fondurilor din bugetul public care vizează sectorul privat sunt gestionate de Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM). Acestea au, de asemenea, componenta de instruire și astfel de tip de finanțare nu a fost accesată de potențiali beneficiari din lipsa încrederii de reușită și o cultură economică slab dezvoltată. La nivel de comunitate doar un singur beneficiar este al programelor gestionate de ODIMM.

Principalele programe gestionate de ODIMM sunt: *Pare 1+1* (atragera remitențelor în afaceri), Programul Național *"Start pentru tineri: o afaceri durabilă la tine acasă"*, *"Femei în afaceri"*, Programul de instruire continuă *"Gestiunea eficientă a afacerilor"*, *Fondul Special de Garantare a Creditelor* (vizează îmbunătățirea accesului la fonduri pentru micii antreprenori), *Concursul proiectelor de transfer tehnologic*, Programul de *susținere și dezvoltare a sectorului IMM* (procurarea utilajului destinat finanțării importurilor) etc..

Agencia de Intervenție și Plăți în Agricultură este gestionat de Ministerul Agriculturii și susține producătorii agricoli, inclusiv afacerile de până la un an. Deoarece domeniul agricol în proporție absolută este gestionat de un AE volumul subvențiilor este mic pentru a reprezenta un impuls sesizabil pentru acesta.

Businessul local este eligibil la diverse tipuri de finanțare și, pe lângă resurse financiare, acesta poate avea parte de instruire, consultanță și mentorat. Cu toate acestea, antreprenorilor le este frică să acceseze credite bancare, motiv pentru care băncile comerciale trebuie să întreprindă măsuri care vor duce la creșterea gradului de conștientizare privind luarea împrumuturilor. Această acțiune ar ajuta antreprenorii să înțeleagă că astfel o afacere se poate dezvolta și poate aduce mai mult profit.

6.5. Terenuri și infrastructură

Suprafața totală a fondului funciar al comunității este de 8586,65 ha, ce poziționează comunitatea ca fiind una mare. Disponibilitatea resurselor funciare este un element important pentru dezvoltarea locală.

Tabel 5 Destinația terenurilor și suprafața acestora

Destinația terenurilor	Suprafața în ha
Terenuri cu destinație agricolă, inclusiv	3313,49
Teren arabil	2767,73
Plantații multianuale	472,74
Construcții curți	46,15
Terenul localității	595,89
Teren destinat industriei și transportului	33,72

Terenul fondului silvic, inclusiv	3894,55
Terenurile Gospodărie silvice Tighina	3686,14
Terenurile ocupate de păduri ale APL	208,41
Terenul fondului apelor, inclusiv	160,74
Terenul fondului apelor intravilan	12,55
Terenul fondului apelor extravilan	148,19
Terenul intravilan	588,42
Terenul pentru dezvoltare socială	2,25
Teren de uz comun	475,58
Total terenuri	8586,81

Bonitatea medie a solurilor reprezintă 62%, cifră ce depășește media pe țară. O suprafață semnificativă din terenurile agricole – 2429 ha – este gestionată de un singur agent economic CAP "Basarabia", acționând atât ca proprietar, dar și dă în folosință. Din totalul acestor terenuri, aproximativ 360 de ha sunt irigate. Sectorul dat dispune de o stație de pompare a apelor pentru irigare. Stația este funcțională, însă echipamentele învechite determină costul ridicat al serviciului de pompare a apei.

Infrastructura de drumuri este relativ dezvoltată, accesul este asigurat către toate zonele agricole în condiții satisfăcătoare pentru toată perioada anului.

În comunitate există o fabrică de procesare a legumelor și producției agricole, care la moment nu funcționează la capacitate maximă din lipsa materiilor prime și a pieței de desfacere. Specializarea fabricii de prelucrare este producerea conservelor și a pastei de tomate.

Comunitatea dispune de o zonă cu potențial de dezvoltare industrială cu o suprafață de 106 ha, dotat cu cale de acces auto cu înveliș asfaltic, rețele electrice de tensiune înaltă și conductă de gaze cu presiune medie. Pe o parte din aceste terenuri sunt amplasate halele de producție a complexului avicol.

Din suprafața totală a terenurilor, proprietatea APL sub diferite destinații reprezintă 1192,7 ha, resurse funciare ce reprezintă un potențial sporit pentru dezvoltarea de par în diverse domenii de interes economic.

Tabel 6 Necesitățile sectorului privat în domeniul terenuri și infrastructură

Necesitățile exprimate ale sectorului privat după tipul de infrastructură	Oferta existentă în acest segment	Cerințe viitoare indicative
Dezvoltarea rețelelor de drumuri de acces către zonele agricole, cu înveliș de piatră spartă	Oportunități de accesare a programelor de dezvoltare a infrastructurii agricole finanțat prin IFAD	Asigurarea întreținerii infrastructurii de drumuri în stare bună
Renovarea și extinderea rețelelor de irigare a terenurilor agricole	Disponibilitatea pentru irigare este de 360 ha. Există stație de pompare	Renovarea stației de pompare pentru reducerea sine costului la irigare. Extinderea rețelelor de irigare pentru terenurile adiacente rețelelor existente.
Parc industrial	Disponibilitatea terenului cu o suprafață de 20 ha, asigurat cu căi de acces și rețele inginerești	Dezvoltarea accesului pentru transportul de mare tonaj. Facilitarea accesului pentru forța de muncă disponibilă în zonă.
Disponibilitate de terenuri pentru amplasarea unităților de producere	Terenuri amplasate în zone atractive cu rețele inginerești	Dezvoltarea infrastructurii de acces. Consolidarea capacităților forței de muncă și

	dezvoltate, disponibile pentru a fi utilizate.	suportul pentru reprofilarea acestuia la cerințele pieței.
--	--	--

6.6. Cadrul de reglementare și instituțional

Cele mai mari provocări pentru cadrul de reglementare este generat de normele regulatorii care sunt de competența autorităților centrale, însă APL, de asemenea, depune eforturi pentru identificarea soluțiilor.

Cel mai sensibil subiect care ține de cadrul de reglementare este sistemul sofisticat de accesare a programelor și subvențiilor pentru susținerea agriculturii. Agricultorii nu dispun de abilități suficiente pentru accesarea fondurilor disponibile de susținere din cauza cadrului regulator complex care este o practică mai nouă în țară. Astfel, un impediment este birocratizarea excesivă a proceselor de aplicare la programele de subvenționare și capacitățile reduse ale micilor antreprenori pentru a cerceta ofertele disponibile.

Tabel 7 Cadrul de reglementare și instituțional

Provocările regulatorii convenite	Impact negativ mare/reduc	Principala agenție publică implicată	Posibilitatea atenuării la nivel local
Birocratizarea excesivă a procesului de subvenționare a măsurilor din FNDR	Efect semnificativ, cu repercusiuni în amplificarea problemelor sociale	AIPA	Seminare de instruire în teritoriu și consolidarea capacităților de accesare a programelor de finanțare
Aplicarea cotelor majorate a impozitului pentru AE care prelucrează materia primă agricolă.	Renunțarea la extinderea lanțului valoric pentru producătorii primari a materiei prime agricole.	Ministerul Finanțelor	Modificarea cadrului normativ prin aplicarea cotelor egale pentru producerea materiei prime agricole și procesarea acestuia

6.7. Abilități și capital uman. Incluziune

Din 5465 de locuitori ai satului Hîrbovăț, 2784 sunt femei, iar 2672 bărbați. După categoria de vârstă, populația se împarte în: copii și adolescenți – 1034; persoane apte de muncă, cu vârsta între 17-62 de ani – 3332; și pensionari – 1090.

La capitolul ocuparea forței de muncă, 750 persoane sunt angajate în localitate, 420 de persoane lucrează în afara localității, iar 29 persoane sunt înregistrate ca șomeri. Prin urmare, la fel ca și majoritatea localităților rurale, Hîrbovăț este afectat puternic de fenomenul migrației. 780 de persoane sunt plecate la muncă peste hotare de mai mult de un an. Însă acești indici sunt cu aproximație, deoarece la nivel local nu există o evidență eficientă a migraților.

Din analiza cifrelor, deducem un număr destul de mare al persoanelor angajate la negru sau care muncesc în regiunea Transnistreană. Fenomenul muncii la negru este susținut de persoanele care sunt angajate pentru o zi, sau persoanele care prestează munci sezoniere, preponderent în agricultură. Agricultură este domeniul care consumă prioritar forța de muncă disponibilă în comunitate și preponderent sunt angajați pentru lucrări agricole necalificate. Muncitorii nu sunt motivați de a se perfecționa și nici angajatorii nu sunt cointeresați de a investi în instruirea personalului angajat. Nivelul scăzut de calificare face ca prețul pentru timpul de muncă să fie scăzut, respectiv și eficiența muncii este redusă. În categoria de persoane angajate care se încadrează în acești parametri sunt persoane fără studii și cele care sunt în pragul pensionării. Astfel, acesta este un segment puțin valorificat din motivul ineficienței și al productivității muncii reduse.

Un alt fenomen răspândit în comunitate îl reprezintă forța de muncă care migrează pe piața internă a ofertelor de muncă, datorită amplasării la o distanță de 10-15 km față de centrele urbane dezvoltate, cum este mun. Bender. Aceștia preferă să facă naveta zilnic pentru un salariu mai atractiv, în loc să încerce o activitate economică proprie, ce ar genera venit în localitate.

După domeniile de ocupare a forței de muncă, prioritar sunt antrenați la muncă în agricultură, urmat de sectorul de prestări servicii. Un domeniu important îl reprezintă și sectorul avicol, atractiv din punct de vedere al salariilor achitate.

Dat fiind faptul că la nivel local există o bază de resurse disponibile pentru desfășurarea economiei casnice, un procent semnificativ al cheltuielilor pentru întreținere este asigurat din contul economiei naturale, care nu este contabilizat și nici nu poate fi ușor cuantificat. Acest fenomen, completat de remitențe (care reprezintă un procent suficient din bugetul de consum al familiilor), determină un interes scăzut față de angajarea pentru salarii reduse sau posturi care nu reprezintă o perspectivă clară de creștere profesională sau salarială. Una din problemele abordate de angajatori este lipsa forței de muncă. Deoarece statistic există forță de muncă disponibilă, se atestă o reticență vădită a persoanelor pentru a se angaja în câmpul muncii.

În acest context se identifică două mari probleme: interes redus de angajare pentru un salariu mic sau mediu în câmpul muncii și nivel scăzut de calificare și eficiență a forței de muncă.

Tabel 8 Provoacăările regulatorii pe piața muncii

Provoacăările regulatorii asupra cărora s-a convenit	Impact negativ mare/reduc	Consecințele provoacărilor regulatorii	Posibilitatea atenuării la nivel local
Mobilitatea forței de muncă (națională/ internațională)	4	Instabilitatea disponibilului de forță de muncă la nivel local.	3
Experiență de activitate în diverse domenii în țară și peste hotare.	5	Lipsa de calificare profesională pentru domenii tehnice de activitate	4
Costuri reduse a forței de muncă	3	Migrația forței de muncă	4
Altele		Lipsa culturii antreprenoriale, de propriu angajat	4
Modalități posibile de îmbunătățire a lucrurilor			
Desfășurarea cursurilor de instruire pentru dezvoltarea abilităților de deschiderea unor afaceri și educarea spiritului antreprenorial.			
Crearea unui centru de consultanță pentru AE și forța de muncă la nivelul comunității.			

6.8. Poziționare externă și marketing

Hîrbovăț este un sat poziționat avantajos din punct de vedere geografic, aflat la 15 km de orașul Bender, și la 50 km de capitala țării, în preajma traseului național ce facilitează accesul pentru investitori și antreprenorii locali sau muncitorii din zonă.

Comunitatea este bine cunoscută în regiune, fiind reprezentat ca baștină a mai multor personalități notorii din țară. Acest aspect este fortificat și de poziția APL, care depune eforturi considerabile la crearea unei imagini pozitive a localității.

În localitate s-au păstrat imobile vechi construite în stil tradițional al vremii, cum este Muzeul de Etnografie și gospodării tradiționale, care au în curte case de locuit și acele hambare acoperite cu stuf. Mahalalele de la marginea satului se apropie de poalele pădurilor din jur, ce menține senzația de proximitate cu natura.

Amplasat nu departe de cetatea Tighinei din mun. Tighina, Hîrbovățul este cunoscut ca localitatea prin care trece un drum comercial din perioada evului mediu, care pornea de la cetatea Bender și ajungea la cetatea de scaun a Sucevei, traversând localitatea Hîrbovăț, numit "Drumul vechi Moldovenesc". În preajma localității se regăsesc multe locuri pitorești, care sunt parte a resurselor naturale recreative rezervația naturală "Pădurea Hîrbovăț".

Marca deținută de fostul soțhoz din localitate, denumită la moment CAP "Basarabia", de asemenea, s-a păstrat. Acest element cheie poate fi dezvoltat pentru a reprezenta produsele sectorului agroindustrial, fabricate în localitate.

Tabel 9 Cum este percepută localitatea/zona de locuitorii săi

Aspecte pozitive percepute ale imaginii proiectate în exterior	Nivelul de importanță (1-5)	Aspecte negative percepute ale imaginii proiectate în exterior	Nivelul de importanță (1-5)
O comunitate cu vechi tradiții și un tezaur bogat spiritual.	5	Nivel scăzut de atractivitate pentru domeniul de inovații și IT	4
Produse autohtone reprezentate de o marcă proprie	4	Păstrarea CAP percepută ca o stagnare	3
Poziționare geografică convenabilă	4	Lipsa culturii de monetizare a potențialului de imagine.	4
Areal extins a zonei forestiere, rezervația "Pădurea Hîrbovăț"	5		
Acțiuni posibile care pot fi luate ușor în considerație			Efectuate de
Înregistrarea mărcii comerciale CAP "Basarabia"			AE
Asocierea la traseul turistic "Drumul vechi Moldovenesc"			APL
Dezvoltarea de parteneriate și acorduri de cooperare cu alte autorități de peste hotare.			APL

6.9. Efectele COVID-19 asupra economiei locale

În baza unei evaluări efectuate în perioada 24-30 aprilie¹, restricțiile aferente COVID-19 au afectat grav economia locală. Mai mult de 50% din economia locală a fost paralizată și nu a mai funcționat.

Totodată, dat fiind faptul că o mare parte din populația activă este plecată la muncă peste hotare, pandemia a determinat între 5-10% din totalul migranților să revină în localitate. Cu toate acestea, absoluta majoritate a celor reveniți este reprezentată de migranți circulari.

Peste 60% din agenții economici chestionați au resimțit un impact negativ al crizei provocate de COVID-19. În special, criza este resimțită de agenții economici din domeniul HORECA, comerțului cu produse nealimentare și serviciilor de deservire din localități. Totodată, mai multe fabrici din localități și-au stopat activitatea pe durata restricțiilor impuse de autorități.

Toți agenții chestionați, chiar și cei care au menționat că au fost afectați foarte puternic, afirmă că își vor putea reveni de sine stătător, în condițiile în care lucrurile vor reveni la normalitate în scurt timp. Cu toate acestea, 75% din ei nu dețin rezerve de lichidități pentru a face față unei crize mai prelungite aferente restricțiilor.

Top trei cele mai afectate sectoare sunt: sectorul HORECA, sectorul serviciilor de deservire a cetățenilor, sectorul comerțului cu amănuntul de produse nealimentare. De cealaltă parte, top cele mai puțin afectate sectoare este: agricultura – specializare în culturi de toamnă, agricultura – specializare în culturi de vară, comerțul cu amănuntul – produse alimentare, zootehnia, agricultura – specializare în culturi timpurii.

¹ Evaluarea a fost efectuată de proiectul Migrație și Dezvoltare Locală, implementat de PNUD Moldova.

7. Analiza SWOT

Puncte forte/avantaje	Puncte slabe/dezavantaje
<ul style="list-style-type: none"> • Amplasare geografică avantajoasă, în preajma mun. Bender și a traseului național. • Infrastructură publică rutieră și energetică dezvoltată. • Disponibilitatea forței de muncă cu o tradiție relevantă de mobilitate. • Terenuri agricole consolidate cu o tradiție de cooperare semnificativă. • Resurse funciare semnificative disponibile. • Resurse naturale bio-regenerabile, rezervația "Pădurea Hîrbovăț" • Amplasarea în preajma Cetății Benderului, pe "Drumul vechi Moldovenesc" • Tradiții și obiceiuri bogate, păstrate în comunitate. • Disponibilitatea resurselor recreative. • Teren cu infrastructură dezvoltată pentru crearea unui parc industrial. 	<ul style="list-style-type: none"> • Starea de degradare avansată pentru anumite porțiuni a infrastructurii publice. • Tehnologii depășite de lucru în agricultură. • Spirit antreprenorial slab dezvoltat la nivel de comunitate. • Lipsa infrastructurii de cazare și valorificare a potențialului turistic la nivel local. • Cooperarea redusă a sectoarelor de producție cu potențial de colaborare. • Lipsa infrastructurii accesibile la agenții economici pentru facilitarea incluziunii persoanelor cu nevoi speciale • Lipsa unui brand local și a unei viziuni de marketing a produselor locale. • Dezvoltarea slabă a instrumentelor de plăți și transferuri în comunitate. • Dependența de piețele de mărfuri și servicii externe.
Oportunități	Riscuri
<ul style="list-style-type: none"> • Investirea în tehnologiile moderne de prelucrare a solului și irigare în agricultură. • Dezvoltarea unui centru de consultanță și instruire în afaceri la nivel de comunitate. • Dezvoltarea PPP pe domenii de interes local. • Dezvoltarea unor procese de producere bazate pe colaborarea între ele. • Dezvoltarea turismului local, bazat pe obiceiuri și tradiții, meșteșugărit, recreere. • Înființarea culturilor energetice. • Valorificarea resurselor nonforestiere a pădurilor din regiune. • Dezvoltarea apiculturii. • Dezvoltarea instrumentelor de finanțare a startup-urilor și a inovațiilor în domeniile de interes local. • Dezvoltarea pieței locale pentru segmentul de mărfuri de primă necesitate. • Crearea clusterului turistic la nivel de regiune. 	<ul style="list-style-type: none"> • Conflict separatist înghețat în imediata proximitate a localității. • Concurența nelocală a prețurilor pentru mărfurile de larg consum din zonă. • Oportunități extinse de migrație pentru forța de muncă la nivel regional și internațional. • Dependența de prețurile ridicate a resurselor energetice. • Corupția, birocrațizarea excesivă; • Legislația imperfectă, lipsă de predictibilitate; • Înăsprirea procedurilor vamale, retragerea sprijinului financiar din partea organismelor internaționale; • Limitarea fondurilor pentru dezvoltarea sectorului mic și mijlociu • Rata înaltă a dobânzilor pentru credite; • Epidemii și pandemii care afectează economia locală.

8. Viziunea și obiectivele

Viziunea de dezvoltare a localității este axată pe trei piloni: tradiție durabilitate și dezvoltare.

Pentru a defini un concept de dezvoltare la nivel local se propune a lua ca bază tradițiile agricole și cele culturale, care au stat la baza creării unei percepții a comunității la nivel regional. Focusarea pe utilizarea resurselor regenerabile naturale, cum sunt biomasa, resursele vegetative ale arealelor împădurite și sursele acvatice. Toate acestea, direcționate corect, contribuie la dezvoltarea și diversificarea economiei locale. Firul roșu al conceptului de dezvoltare a comunității îl reprezintă sinergia activităților economice menite să producă efectul de multiplicator de dezvoltare economică durabilă.

Viziunea satului Hîrbovăț:

Hîrbovăț este un sat cu economie concentrată pe agricultură și industria de procesare, cu un lanț valoric sporit, având ca materie primă produsele locale și utilizând energia regenerabilă. Sunt inițiate mai multe Parteneriate Public Private, iar capitalul uman este abilitat să monetizeze tezaurul moștenit.

Principalele obiective:

O1: Consolidarea capacităților antreprenorilor privind ecologizarea afacerilor și extinderea lanțului valoric.

O2: Valorificarea turistică a patrimoniului cultural local și amplasarea geografică.

O3: Dezvoltarea infrastructurii publice și de afaceri în comunitate.

Rezultatul final al implementării PDEL este crearea unui mediu prietenos sectorului IMM, focusat pe sinergia domeniilor economice, care identifică oportunități în noile direcții de dezvoltare, ce reprezintă o perspectivă reală a economiei locale, valorifică resurse regenerabile, determinând forța de muncă să acceseze ofertele locale de angajare. Formula de colaborare accesată prioritar de către APL și sectorul economic este PPP. Astfel, APL dorește să pună în valoare domeniul public care este disponibil și prezintă potențial pentru dezvoltarea economiei locale.

9. PLAN DE ACȚUNI

Elementele constitutive	Obiectivele principale	Acțiuni / Idei de proiect	Durata	Partenerii implicați	Costul estimat	Produse (output) indicatori și ținte	Rezultate (outcome) Indicatori și ținte
Cooperare locală și relaționare	1. Consolidare a antreprenorilor privind ecologizarea a afacerilor și extinderea lanțului valoric.	1.1 Crearea și consolidarea grupului de apicultori pentru practicarea apiculturii profesionale	07.2020 – 12.2021	Primăria Hîrbovăț, Apicultori, Consultanți	5000 MDL / 230 EURO	1 Grup de producători apicoli creat; Participarea la cel puțin 4 programe de instruire și stagiere	Creșterea calității mierii și produselor apicole derivate
		1.2 Crearea grupului de producători agricoli în legumicultură	06.2020-12.2021	APL Hîrbovăț, CR Anenii Noi, MDADR, IFAD	5000 MDL / 230 EURO	1 grup de producători de legume creat. Minim 4 sesiuni de instruire desfășurate.	Capacitățile antreprenorilor din sectorul legumicol consolidate
		1.3 Crearea grupului de producători agricoli în domeniul pomușoare	06.2020-12.2021	APL Hîrbovăț, CR Anenii Noi, MDADR, IFAD	5000 MDL / 230 EURO	1 grup de producători de pomușoare creat. Minim 4 sesiuni de instruire desfășurate.	1 grup de producători creat. Eforturile antreprenorilor din domeniul pomușoare consolidate
		1.4 Elaborarea ghidului de valorificare a potențialului de surse regenerabile pentru localitate	01.08.2020-31.12.2020	APL, ÎSS Tighina	25000 MDL / 1295 EURO	Ghid elaborat.	Conștientizarea de către cetățeni a potențialului surselor de energie regenerabile.
		1.5 Crearea în PPP a mini-fermelor	01.09.2020 -31.12.2021	APL, AE, IFAD, AIPA.	500 000 MDL / 25640 EURO	Minim 2 ferme deschise pe principiul de activitate în sinergie.	2 ferme funcționale ce activează în domeniul de zootehnie
		1.6 Inventarierea terenurilor proprietatea APL	01.06.2020 – 01.09.2020	APL, ASP, APP	200 000 MDL / 10255 EURO	Aprobarea actului de inventariere și avizarea APP	Act de inventariere aprobat.
Abilități și capital uman	2. Valorificarea turistică a	2.1 Analiza potențialului turistic local	01.2020 – 06.2020		10 000 MDL / 500 Euro	1 Studiu de caz privind resursele turistice elaborat	Grup de prestatori a serviciilor de turism informați.

Plan de dezvoltare economică locală, 2020 - 2022
Satul Hîrbovăț

Poziționare externă și marketing	patrimoniului cultural local.	2.2 Crearea pensiunilor agro-turistice	07.2020 – 12.2021	AE, UNDP, SC CR Anenii Noi.	500 000 MDL / 25640 EURO	Cel puțin 2 pensiuni turistice create	Servicii turistice dezvoltate
		2.3 Inițierea formării unui traseu turistic "Drumul vechi Moldovenesc"	01.08.2020 – 31.12.2020	APL din Moldova și România	20 000 MDL/1000 EURO	Semnarea unui acord de cooperare pentru dezvoltarea traseului turistic	Noi oportunități de atragere a turiștilor
		2.4 Crearea cercurilor de interes pe domenii de artizanat și meșteșugărit.	01.08.2020 – 31.12.2020	APL, AE, IP din domeniul educației.	20 000 MDL/1000 EURO	Minim 4 cercuri înființate pe domeniile de interes.	Cercuri de artizanat și meșteșugărit funcționale.
Terenuri și infrastructură	3. Dezvoltarea infrastructurii publice și de afaceri în comunitate	3.1. Dezvoltarea infrastructurii publice de acces către zonele agricole.	07.2020 – 12.2021	APL Hîrbovăț, AE, CR Anenii Noi, BN, IFAD, AIPA	1.500 mii MDL 77 mii EURO	O porțiune de drum reconstruită cu o lungime de 1500 ml	Creșterea accesului către zonele agricole
		3.2. Dezvoltarea infrastructurii publice de acces către obiectivele turistice.	07.2020 – 12.2021	APL Hîrbovăț, AE, CR Anenii Noi, BN, IFAD, AIPA	3.000 mii MDL 155 mii EURO	O porțiune de drum reconstruită cu o lungime de 1500 ml	Facilitarea dezvoltării traseului turistic
		3.3. Crearea centrului comunitar de suport și consultanță pe diverse domenii.	06.2020-31.2020	APL Hîrbovăț, Ambasada Cehiei, Școala Primară	250 mii MDL 13 mii EURO	Un centru de suport creat la nivel local.	Un centru de suport instituit și dotat pentru instruirea capitalului uman.
		3.4. Formarea bunului imobil pentru crearea "Parcului industrial"	06.2020-21.2021	APL Hîrbovăț, MADR, ME, APP, AAPC.	10 000 MDL / 500 Euro	Formarea unui bun imobil, pentru crearea parcului industrial.	1 teren format pentru dezvoltarea unui "Parc industrial" cu conexiune la rețelele ingineresti.
		3.5. Elaborarea listei de proprietăți disponibile pentru inițierea de PPP	01.08.2020 – 31.12.2020	APL, ASP	10 000 MDL / 500 Euro	Aprobarea listei de bunuri pentru PPP	Listă de bunuri aprobate.

10. MECANISMUL DE FINANȚARE

Acțiuni	Costul estimat, mii	Sursele de finanțare			
		Bugetul local	Bugetele nivelurilor superioare	Business	Donatori
1.1 Crearea și consolidarea grupului de apicultori pentru practicarea apiculturii profesionale	5000 MDL / 230 EURO			5000 MDL / 230 EURO	
1.2 Crearea grupului de producători agricoli în legumicultură		5000 MDL / 230 EURO			
1.3 Crearea grupului de producători agricoli în domeniul pomușoare	5000 MDL / 230 EURO			5000 MDL / 230 EURO	
1.4 Elaborarea ghidului de valorificare a potențialului de surse regenerabile pentru localitate	25 000 MDL / 1295 EURO	5000 MDL / 230 EURO			20 000 MDL / 1050 EURO
1.5 Crearea în PPP a mini-fermelor	500 000 MDL / 25640 EURO			500 000 MDL / 25640 EURO	
1.6 Inventarierea terenurilor proprietatea APL	200 000 MDL / 10255 EURO	200 000 MDL / 10255 EURO			
2.1 Crearea unui consiliu de consultare la nivel comunitar	500 MDL / 250 Euro	500 MDL / 250 Euro			
2.2 Analiza potențialului turistic local	10 000 MDL / 500 Euro	2000 MDL / 100 Euro			8 000 MDL / 400 Euro
2.3 Crearea pensiunilor agro-turistice	200 000 MDL / 10 000 Euro			120 000 MDL / 6200 Euro	80 000 MDL / 4100 Euro
2.4 Inițierea formării unui traseu turistic "Drumul vechi Moldovenesc"	10 000 MDL / 500 Euro	2000 MDL / 100 Euro			8 000 MDL / 400 Euro
2.5 Crearea cercurilor de interes pe domenii de artizanat și meșteșugărit.	200 000 MDL / 10 000 Euro	40 000 MDL / 2000 Euro			160 000 MDL / 8300 Euro
3.1 Dezvoltarea infrastructurii publice de acces către zonele agricole	1.500 mii MDL / 77 mii EURO	400 000 MDL / 20800 Euro			1100 000 MDL / 57 000 Euro
3.2 Dezvoltarea infrastructurii publice de acces către obiectivele turistice.	1.500 mii MDL / 77 mii EURO		1500 mii MDL / 77 mii EURO		
3.3 Crearea centrului comunitar de suport și consultanță pe diverse domenii.	300 mii MDL / 155 mii EURO		160 mii MDL / 82,4 mii EURO		140 mii MDL / 71,6 mii EURO
3.4 Formarea bunului imobil pentru crearea "Parcului industrial"	10 000 MDL / 500 EURO	10 000 MDL / 500 Euro			
3.5 Elaborarea listei de proprietăți disponibile pentru inițierea de PPP	10 000 MDL / 500 EURO	10 000 MDL / 500 Euro			

Total	4.465,5 mii MDL / 230 000 EURO	674,5 mii MDL / 34590 EURO	1660 mii MDL / 85128 EURO	630 mii MDL / 32307 EURO	1596 mii MDL / 81846 EURO
--------------	-----------------------------------	-------------------------------	------------------------------	-----------------------------	------------------------------

11. PROGRAM DE IMPLEMENTARE / PLAN DE MONITORIZARE

Acțiuni	Start-finiș	Rezultate așteptate Lunile 1-6	Rezultate așteptate Lunile 7-12	Rezultate așteptate Lunile 13-18	Rezultate așteptate Lunile 19-24
1.1 Crearea și consolidarea grupului de apicultori pentru practicarea apiculturii profesioniste	09.2020 – 12.2022	Crearea a unui grup de minim 5 membri	Extinderea grupului cu încă trei membri.	Extinderea cooperării pe domeniu în microregiune.	Grup de apicultori cu membri din minim 3 comunități
1.2 Crearea grupului de producători agricoli în legumicultură	10.2020 – 06.2022	Crearea unui grup de minim 5 producători locali.	Extinderea colaborării cu un producător mare din comunitate.	Extinderea cu minim 20% a suprafețelor cultivate.	Crearea unui grup de producători din microregiune de minim 7 membri.
1.3 Crearea grupului de producători agricoli în domeniul pomușoare	11.2020- 12.2022	Trei seminare de instruire pe domeniul de pomușoare desfășurate	Identificarea a potențialilor membri, minim 5	Formalizarea grupului, elaborarea planului de acțiuni	Un grup de minim 7 membri creat pe acest domeniu
1.4 Elaborarea ghidului de valorificare a potențialului de surse regenerabile pentru localitate	10.2020 – 12..2021	Evaluarea potențialului de valorificare a surselor regenerabile	Elaborarea unei strategii de valorificare a surselor regenerabile.	Identificarea terenurilor disponibile pentru cultivarea culturii energetice	
1.5 Crearea în PPP a mini-fermelor	09.2020 – 12.2022	Formarea bunurilor imobile cu potențial de dezvoltare a PPP pe domeniul dat	Identificarea potențialilor investitori în fermele agricole	Consolidarea capacităților de atragere a investițiilor și gestiune a afacerii	Minim trei ferme create și funcționale pe teritoriul localității
1.6 Inventarierea terenurilor proprietatea APL	09.2020 - 12.2021	Evaluarea terenurilor din arealul administrat	Cercetarea materialelor informative și a hărților	Inventarierea terenurilor din gestiunea APL	
2.1 Crearea unui consiliu de consultare la nivel comunitar	10.2020 – 05.2021	Identificarea membrilor grupului	Constituire consiliului		
2.2 Analiza potențialului turistic local	12.2020 – 12.2021	Colectarea datelor și a locațiilor cu potențial turistic din zonă	Elaborarea unei strategii de dezvoltare a turismului rural și recreere		

2.3 Crearea pensiunilor agroturistice	10.2020 – 12.2022	Identificarea a minim 3 potențiali investitori în edificarea unei pensiuni turistice.	Instruirea potențialilor investitori	Amenajarea și înregistrarea a minim 3 pensiuni turistice	Promovarea și susținerea dezvoltării pensiunilor înființate
2.4 Inițierea formării unui traseu turistic "Drumul vechi Moldovenesc"	09.2020 – 12.2021	Consolidarea colaborării cu minim 5 comunități aflate pe direcția potențialului traseu	Semnarea unui acord de colaborare pentru formarea traseului turistic	Crearea traseului turistic	Promovarea și extinderea colaborării cu alte comunități pe acest domeniu
2.5 Crearea cercurilor de interes pe domenii de artizanat și meșteșugărit.	10.2020 – 12.2022	Identificarea meșterilor populari din comunitate	Creare a minim 4 cercuri de artizanat în comunitate	Desfășurarea a minim 8 instruirii pe domeniile date, cu atragerea tinerilor	4 ateliere de artizanat funcționale în comunitate
3.1 Dezvoltarea infrastructurii publice de acces către zonele agricole	01.2021 – 12.2022	Înaintarea unui proiect de dezvoltare a infrastructurii agricole	Perfectarea documentației tehnice pentru implementare	Implementarea proiectului de infrastructură	Minim un tronson de 1 km de drum către zonele agricole reabilitat
3.2 Dezvoltarea infrastructurii publice de acces către obiectivele turistice.	01.2021 – 12.2022	Identificarea magnetilor de atracții turistice	Elaborarea conceptelor de reabilitare a infrastructurii turistice	Identificare a minim un proiect de reabilitare pentru infrastructura turistică	Minim un obiectiv turistic reabilitat și valorificat
3.3 Crearea centrului comunitar de suport și consultanță pe diverse domenii.	10.2020 – 12.2021	Elaborarea conceptului de dezvoltare a centrului de consultanță de diverse domenii.	Elaborarea și înaintarea cererilor de finanțare către donatori	Reabilitarea infrastructurii fizice și dotarea centrului.	
3.4 Formarea bunului imobil pentru crearea "Parcului industrial"	08.2020 – 06.2021	Identificarea terenului pentru dezvoltarea unui concept de parc industrial	Delimitarea și înregistrarea cadastrală terenului identificat	Un teren format cu utilități disponibile pentru dezvoltarea parcului industrial.	
3.5 Elaborarea listei de proprietăți disponibile pentru inițierea de PPP	10.2020 – 05.2021	Inventarierea terenurilor proprietate APL	Elaborarea listei de minim 10 terenuri disponibile pentru acorduri PPP		